

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 82

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(протокол № 11 від 23 червня 2021 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Г. І.**, д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Алексєєв А. Я., д. філол. н., проф. (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро)
Бистров Я. В., д. філол. н., проф. (Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
Бігунова Н. О., д. філол. н., проф. (Одеський Національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса)
Бретенє О., доктор наук за напр. соціолінгвістика та дидактика викладання французької мови, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Бурде Ж.-Ф., доктор наук за напр. лінгвістика та дидактика викладання мов, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Волкова С. В., д. філол. н., проф. (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ)
Галуцьких І. А., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Домброван Т. І., д. філол. н., проф. (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса)
Єнікєєва С. М., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Залужна М. В., к. філол. н. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя) – відповідальний редактор
Зацний Ю. А., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Іванченко М. Ю., канд. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів)
Козлова Т. О., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., доц. (Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ)
Морошкіна Г. Ф., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Осовська І. М., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці)
Смолєй М., д. філол. н., проф. (Університет Любляни, м. Любляна, Словенія)
Тараненко Л. І., д. філол. н., проф. (Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ)
Цапів А. О., д. філол. н., доц. (Херсонський державний університет, м. Херсон)
Ярослав'єне Ю., д. гуманіт. н. (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литва)

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Жуковського, 66а, корп. 2, ауд. 324.
E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: <http://novafilolohiia.zp.ua>

Н72 Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 82. 364 с.
ISSN 2414-1135
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2021-82>

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIH PLUS.

УДК 80(082)

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі філологічних наук (035 – Філологія).

Siniehub S. W. <i>DIE SPRACHENÜBERGREIFENDEN PHÄNOMENE ALS ÜBERSETZUNGSPROBLEM</i>	251
Стаценко О. М. <i>БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ ЯК РУШІЙНА СИЛА МОВНОГО ГЛОТОГЕНЕЗУ</i>	259
Стрига Е. В. <i>ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ</i>	267
Тарануха Т. В., Везубенко М. М. <i>ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БАГАТОКРАТНОГО ВИЯВУ ДІЇ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ЦЬОГО ЗНАЧЕННЯ</i>	272
Tashchenko G. V. <i>VOICE OF A WOMAN IN THE DYSTOPIAN REALITY OF M. ATWOOD AS A TRANSLATIONAL CHALLENGE</i>	279
Телеки М. М. <i>НОМЕНКЛАТУРНІ НАЙМЕНУВАННЯ МІКРООРГАНІЗМІВ ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ</i>	286
Тер-Григор'ян М. Г., Домбровська С. А. <i>РОЛЬ ІНТОНАЦІЇ У ВИДІЛЕННІ СЕМАНТИЧНО ВАЖЛИВИХ ВІДРІЗКІВ МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО КІНОДИСКУРСУ)</i>	292
Удовіченко Г. М., Горобей А. М. <i>КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В ЛІНГВІСТИЦІ ТА ФІЛОСОФІЇ</i>	300
Фесенко І. М., Сивачук О. М. <i>РЕАЛІЯ В СИСТЕМІ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАнь ДЖЕКА ЛОНДОНА)</i>	308
Фурман О. М. <i>ТРАКТУВАННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ</i>	315
Khar M. Ye. <i>LINGUISTIC ANALYSIS OF LOUISE ERDRICH'S NOVEL "LOVE MEDICINE"</i>	321
Хацер Г. О., Жаворонкова В. В. <i>СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОРОНАВІРУСУ COVID-19</i>	326
Хорошун О. О. <i>МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД</i>	333
Швец Т. А., Швець О. В. <i>СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЗНАЧЕНОСТІ/НЕОЗНАЧЕНОСТІ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ</i>	338
Шимянова М. В. <i>ОРІЄНТАЦІЙНА МЕТАФОРА У ФРАЗЕОЛОГІЇ НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ</i>	344
Шманатова А. С. <i>ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИМОГИ ДО ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ</i>	349
Шуляк І. М. <i>КОМУНІКАТИВНІ РЕАКЦІЇ МОВЦЯ НА НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)</i>	354

РЕЦЕНЗІЇ

Козлова Т. О. <i>РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Н. В. ЛАЗЕБНОЇ «АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ПОСЕРЕДНИК У КОМУНІКАЦІЇ «ЛЮДИНА – МАШИНА»</i>	361
---	-----

Sinegub S. V. <i>THE CROSS-LANGUAGE PHENOMENA AS A TRANSLATION PROBLEM</i>	251
Statsenko O. M. <i>BIOLOGICAL BASIS OF HUMAN EXISTENCE AS A DRIVING FORCE OF LANGUAGE GLOTOGENESIS</i>	259
Stryga E. V. <i>USE OF PHRASAL VERBS IN ENGLISH</i>	267
Taranukha T. V., Verezubenko M. M. <i>FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF MULTIPLE MANIFESTATIONS OF AN ACTION IN THE GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES AND THE PROBLEM OF TRANSLATING THIS MEANING</i>	272
Tashchenko G. V. <i>VOICE OF A WOMAN IN THE DYSTOPIAN REALITY OF M. ATWOOD AS A TRANSLATIONAL CHALLENGE</i>	279
Teleky M. M. <i>NOMENCLATURE NAME OF MICROORGANISMS AS REPRESENTATION OF TERMINOLOGICAL INFORMATION</i>	286
Ter-Grygorian M. G., Dombrovska S. A. <i>THE ROLE OF INTONATION IN EMPHASIZING OF SEMANTICALLY IMPORTANT SPEECH UNITS (ON THE SAMPLES FROM MODERN ENGLISH FILM DISCOURSE)</i>	292
Udovichenko H. M., Horobei A. M. <i>CATEGORY OF EVALUATION IN LINGUISTICS AND PHILOSOPHY</i>	300
Fesenko I. M., Syvachuk O. M. <i>CULTURE SPECIFIC WORDS IN THE SYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY AND WAYS OF TRANSLATING THEM (BASED ON THE STORIES OF JACK LONDON)</i>	308
Furman O. M. <i>INTERPRETATION OF MULTIMODALITY IN MODERN LINGUISTIC STUDIES</i>	315
Khar M. Ye. <i>LINGUISTIC ANALYSIS OF LOUISE ERDRICH'S NOVEL "LOVE MEDICINE"</i>	321
Khatser G. O., Zhavoronkova V. V. <i>STRUCTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH MEDICAL TERMS ON DENOTING COVID-19</i>	326
Khoroshun O. O. <i>MACHINE TRANSLATION: HISTORICAL OVERVIEW</i>	333
Shvets T. A., Shvets O. V. <i>SPECIFICS OF DEFINITENESS/INDEFINITENESS CATEGORY VERBALIZATION BY MEANS OF MODERN GERMAN</i>	338
Shymianova M. V. <i>ORIENTATIONAL METAPHOR IN NEW ZEALAND PHRASEOLOGY</i>	344
Shmanatova A. S. <i>GENERAL FEATURES AND TRANSLATION REQUIREMENTS OF LEGAL TERMS</i>	349
Shuliak I. M. <i>SPEAKER'S COMMUNICATIVE REACTIONS ON INDIRECT SPEECH ACTS IN DIALOGUES (BASED ON ENGLISH LITERATURE DISCOURSE)</i>	354

REVIEWS

Kozlova T. O. <i>REVIEW OF THE MONOGRAPH BY N. V. LAZEBNA "ENGLISH LANGUAGE AS MEDIATOR OF HUMAN-MACHINE COMMUNICATION"</i>	361
---	-----

КОМУНІКАТИВНІ РЕАКЦІЇ МОВЦЯ НА НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Шуляк І. М.

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

вул. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна

orcid.org/0000-0002-2908-9040

i.m.shuliak@gmail.com

Ключові слова: *непрямий мовленнєвий акт, мовленнєвий вплив, комунікативна реакція, успішність/неуспішність непрямого висловлення.*

Статтю присвячено дослідженню реактивних комунікативних ходів співрозмовників на непрямі мовленнєві акти мовців у діалогічному мовленні в англійському художньому дискурсі. Уточнено поняття непрямого мовленнєвого акту в сучасній антропологічно орієнтованій комунікативно-дискурсивній парадигмі дослідження лінгвальних категорій. Так, трактуємо непряме висловлення як одиницю з двома іллокутивними силами, в якій одна іллокутивна сила, що співвідноситься з буквальним змістом висловлення, протистоїть іншій, що зумовлює реалізацію комунікативної інтенції мовця. Непрямий мовленнєвий акт є мовленнєвим засобом ведення вербальної взаємодії, який націлений вести успішне чи неуспішне спілкування, досягаючи заздалегідь запланованої мети. Непряме висловлення мовця стає успішним у разі отримання очікуваної комунікативної реакції співрозмовника на почутий непрямий мовленнєвий акт, що означає й успішну актуалізацію комунікативної інтенції мовця за допомогою такого висловлення. Неуспішним непрямий мовленнєвий акт вважаємо тоді, коли реакція співрозмовника на непряме висловлення є відсутньою або неправильно протрактованою ним і коли комунікативна інтенція мовця не реалізована у комунікативній ситуації. Уведено поняття комунікативної реакції мовця на вербальну дію співрозмовника як необхідного елемента аналізу комунікативного процесу з непрямим мовленнєвим актом. З'ясовано, що типи комунікативних реакцій співрозмовника на непрямий мовленнєвий акт мовця є вербальними й невербальними у діалогічному мовленні у романах Патріка Вайта. Характер реактивних комунікативних ходів співрозмовника на непряме висловлення варіюється від очікуваних до неочікуваних. Неочікувана, але кооперативна реакція персонажа на непряме висловлення зафіксована у ситуаціях вербальної взаємодії, що свідчить про намір персонажа співпрацювати у комунікативному плані, але неможливість через певні причини задовольнити бажання співрозмовника. Виявлено неочікуваний характер реакції персонажа на непряме висловлення з метою припинення будь-якої кооперації під час спілкування. Кількість очікуваних вербальних комунікативних реакцій співрозмовника на непрямий мовленнєвий акт є значно більшою за неочікувані комунікативні реакції у діалогічному мовленні. Обґрунтовано, що непрямі мовленнєві акти є релевантними й успішними висловленнями у діалогічному мовленні персонажів у романах Патріка Вайта, які реалізують комунікативну інтенцію непрямим способом.

SPEAKER'S COMMUNICATIVE REACTIONS ON INDIRECT SPEECH ACTS IN DIALOGUES (BASED ON ENGLISH LITERATURE DISCOURSE)

Shuliak I. M.

Candidate of Philological Sciences,

Lecturer at the Department of English Philology and Methods of English Language Teaching

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Kryvonosa str., 2, Ternopil, Ukraine

orcid.org/0000-0002-2908-9040

i.m.shuliak@gmail.com

Key words: *indirect speech act, communicative response, speech effect, efficiency, failure of an indirect utterance.*

The article presents the study of speaker's communicative responses on an indirect speech act in dialogues in English literature discourse. This paper proposes an inquiry into the specifics of communication with indirect speech acts in anthropocentric communicative cognitive aspects of linguistic researches. Indirect speech act is recognized as an utterance with an additional illocutionary force. An additional illocutionary force extends the indirect speech act's meaning and functions to actualize the speaker's communicative intention in verbal interaction. Indirect speech act is a verbal means of interaction which aims to create a successful or unsuccessful communication. Indirect utterance is used by speakers to achieve an intended purpose. Speaker's indirect speech act becomes successful in the case of obtaining the expected communicative reaction of the interlocutor to the indirect utterance. The expected communicative response means the actualization of speaker's communicative intention. Indirect speech act is considered unsuccessful when the interlocutor's reaction to the indirect utterance is absent or incorrectly interpreted by them and the speaker's communicative intention is not realized in the communicative situation. It has been found that the types of communicative interlocutor's responses to the speaker's indirect speech act are verbal and nonverbal in character's speech in Patrick White's novels. The peculiarities of character of the interlocutor's reactive communicative moves to an indirect utterance varies from expected to unexpected. Unexpected but cooperative character's response to the indirect utterance is recorded in situations of verbal interaction. This type of communicative response indicates the character's intention to cooperate in this communication, but the inability for some reason to satisfy the desires of the interlocutor. The unexpected reactions of the character's response to the indirect utterance in order to stop any cooperation during communication were revealed, but their number is much smaller than the expected interlocutor's communicative responses. Indirect speech acts are relevant and successful utterances in character's speech in Patrick White's novels, which realize communicative intention in an indirect way.

Постановка проблеми. Дослідження будь-якого мовленнєвого явища у лінгвістичній науці передбачає аналіз його результативності у вербальній інтеракції. Отож, вивчення мовленнєвої одиниці зумовлює демонстрацію її успішності й вдалості під час комунікації. Якщо мовленнєва одиниця не призводить до будь-яких зрушень вербального чи невербального характеру у вербальній кооперації, які постають як її наслідок, то вона втрачає актуальність дослідження.

Живе спілкування «наскрізь пронизане небу-квальністю» [3], що зумовлено широким спек-

тром мовних і позамовних факторів, які допускають та навіть вимагають за певних обставин (або у певних ситуація) від комунікантів звернення до непрямих способів вираження інтенціональних потреб, що здійснюється за допомогою непрямих мовленнєвих актів (далі – НМА). У комунікативному процесі НМА є ефективними реалізаторами інтенцій мовця, що здатні вербально репрезентувати додатковий смисл висловлення, який не актуалізований безпосередньо.

Увагу зарубіжних та вітчизняних лінгвістів привертають процеси породження непрямого

висловлення [9; 10; 11; 12]. Науковці вивчають лінгвальні засоби реалізації НМА [6; 7]; досліджують екстралінгвальний аспект висловлення у комунікації [1; 2; 3; 4]; окреслюють функціональність та прагматичний потенціал цієї лінгвальної величини [2; 6]. Проте залишається ще не дослідженою лакуна у поданні цілісної характеристики комунікативного процесу з НМА, а поза увагою залишаються реактивні комунікативні ходи мовця на почуті НМА у вербальній інтеракції, що дозволяє з'ясувати його ефективність та успішність у реалізації комунікативного наміру та мовленнєвого впливу на співрозмовника.

Актуальність роботи зумовлена зацікавленістю сучасних лінгвістичних досліджень до виявлення релевантних інструментів реалізації цілей комунікативного процесу в непрямий спосіб для впливу на свідомість і поведінку співрозмовників. **Мета** наукової розвідки полягає у встановленні характеру й типів комунікативних реакцій мовця на НМА у діалогічному англomовному художньому дискурсі, щоб виявити успішність чи неуспішність непрямого висловлення у реалізації комунікативної інтенції. Для реалізації мети поставлено такі **завдання**: узагальнити визначення НМА у сучасній лінгвістиці; описати типи й характер комунікативних реакцій співрозмовників на НМА у різних ситуаціях діалогічного мовлення; визначити успішність або неуспішність ведення вербальної взаємодії з НМА у реалізації комунікативної інтенції мовця.

Об'єктом дослідження є комунікативні реакції співрозмовників на непрямі мовленнєві акти, представлені у текстах англomовної художньої прози. **Предмет дослідження** – типи й характер реактивних комунікативних ходів мовця на НМА як результат успішної чи неуспішної реалізації комунікативної інтенції мовця в англomовному діалогічному мовленні. **Матеріалом дослідження** слугували 238 непрямих мовленнєвих актів комунікантів, зафіксованих методом суцільної вибірки в текстах англomовної художньої прози австралійського письменника, Нобелівського лауреата Патріка Вайта, які були написані у період 1975–2002 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття НМА уведено у термінологію лінгвістичної прагматики Дж. Серлем, який трактував його як мовленнєву дію, в якій один іллокутивний акт здійснюється опосередковано (шляхом здійснення іншого) [12, с. 30]. Н. Ройтенбек вважає, що у НМА функціонує первинне (primary) і вторинне (secondary) іллокутивні значення. Первинне належить до вираженого непрямо, вторинне – до буквального значення [10; 11]. Дж. Мейбауер наголошує на додатковій іллокутивній силі непрямого висловлення, яка актуалізується у контексті комунікативної ситуації [9, с. 82].

Згідно з цим трактуємо НМА як висловлення з двома іллокутивними силами, у якому одна іллокутивна сила, що співвідноситься з буквальним змістом висловлення, не відповідає, а протистоїть (*does not correspond*) іншій, що актуалізується у певному контексті вербальної взаємодії та зумовлює реалізацію комунікативної інтенції мовця.

Послугуючись основними положеннями Теорії Релевантності, у яких мовиться, що «пошук релевантності є базовою ознакою людського пізнання» [16], можна стверджувати, що людина у своїй діяльності, зокрема й комунікативній, прагне до максимізації релевантності своїх дій, щоб досягнути запланованого результату. З огляду на це, якщо категорія релевантності детермінує плин комунікативної діяльності, то можна припустити, що вона зумовлює й виникнення непрямого висловлення у вербальній інтеракції. Доки мовець не буде впевненим, що його висловлення відповідає потребам сформованої комунікативної ситуації, тобто стане релевантним, ефективним і успішним, доти він не вводить МА у комунікативний процес.

Виявлення успішності непрямого висловлення дозволяє з'ясувати ефективність комунікативного процесу з НМА у художньому дискурсі П. Вайта, адже у процесі вербальної взаємодії комуніканти намагаються розпізнати комунікативні інтенції одне одного і вирішують, як зреагувати на вербальні чи невербальні дії співрозмовника. Як стверджують Дж. Ф. Аллен та Р. Перро, вербальна чи невербальна реакція може пояснити релевантність й успішність висловлення у сформованій комунікативній ситуації [1, с. 322].

Успішність спілкування ґрунтується на «дієвому, кооперативному, недевіантному спілкуванні людей, спілкуванні, яке досягає своєї мети» [16, с. 223]. Успішне функціонування висловлення у комунікативному процесі, його смислова відповідність ситуації спілкування полягає у тому, щоб здійснення бажаного для мовця перлокутивного ефекту мало місце (стало вдалим) у вербальній кооперації, а реакція співрозмовника стала очевидною для всіх учасників. Отож, НМА уведені персонажем із заздалегідь запланованою метою вплинути на співрозмовника і як спроба створення взаємовигідних умов спілкування. Відповідно до цього слід уточнити поняття комунікативної реакції: це вербальна чи невербальна дія, вчинок, жест, міміка тощо співрозмовника на висловлення, що виникають у відповідь на вербальну дію мовця (н.д. НМА), що допомагає мовцеві орієнтуватися в дієвості актуалізації комунікативної інтенції та мовленнєвого впливу у відповідній ситуації мовлення за допомогою НМА.

Якщо співрозмовник жодним чином не реагує на НМА або ж діє всупереч комунікативній інтенції мовця, то можна зробити висновок, що непряме

висловлення не досягає своєї мети у сформованій комунікативній ситуації, тому персонаж має шукати інші способи реалізації власних інтенцій. У таких випадках ідеться про неуспішність НМА. Якщо ж спостерігаємо вербальну чи невербальну реакцію співрозмовника на висловлене мовцем, то перлокутивний ефект (Л.Р. Безугла [3]) НМА реалізовано ефективно, тому можемо стверджувати про успішність реалізації непрямого висловлення у діалогічному мовленні.

Непряме висловлення є вербальним механізмом і засобом, що має «високу впливову потужність на свідомість, дії та вчинки співрозмовника під час вербальної взаємодії» [4, с. 224], адже комунікативний процес із НМА не лише передбачає передання мовцем необхідної інформації та її інтерпретацію співрозмовником, а і є зумовленим потребою здійснення мовленнєвого впливу на співрозмовника у сформованій комунікативній ситуації. Комунікативна інтенція мовця у НМА, виражена у непрямий спосіб, здійснює мовленнєвий вплив на співрозмовника й «продукує» (*give rise*) перлокутивний ефект висловлення у комунікативному процесі [7, с. 82]. Як стверджують К. Бах і Р. Харніш, мовленнєвий вплив може виражатися не буквально у висловленні, а його успішність визначається визнанням (*recognized*) співрозмовника, тобто за результатом комунікативних реакцій співрозмовника на таке висловлення [7, с. 81]. Мовленнєвий вплив має заздалегідь обдуманий мовцем ефект, спрямований на викликання необхідної реакції у співрозмовника, та має чітко визначений спектр дії [3, с. 189]. Отож, комунікант у НМА опосередковано мовленнєво впливає на іншого учасника комунікації, щоб вплинути на його поведінку, перебіг думок, почуття й настрої.

Для аналізу успішності НМА мовця у вербальній взаємодії слід проаналізувати типи реакцій співрозмовника на непряме висловлення. Отож, НМА є релевантним та успішним у сформованих комунікативних ситуаціях діалогічного мовлення у разі очікуваної реакції від співрозмовника на опосередкований мовленнєвий вплив, реалізований мовцем у вербальній взаємодії. Якщо очікуваної реакції не спостерігаємо, то слід указати на «перлокутивну спробу» [3] реалізації НМА.

Релевантність висловлення мовця стає очевидною у контексті або комунікативній ситуації мовлення. Контекст демонструє результат мовленнєвого впливу, який непряме висловлення здійснює на співрозмовника. За Г. Кларком, реакції на НМА бувають очікуваними (вербальними та невербальними), неочікуваними, а також кооперативними й неочікуваними з метою припинення будь-якої кооперації [8, с. 434]. На рівні діалогічного мовлення виявлено різні типи реакцій на непрямі вислов-

лення з боку співрозмовника у романах П. Вайта, наприклад:

– очікувана вербальна реакція персонажа на непряме висловлення:

Once about this hour a stranger came, whom they remembered for many a day, because he was the first. He came up the track towards the dead tree, against which she milked her yellow cow. "Who is this cove?" asked her husband.

"He is the man walking to Wullunya, with a bag full of Bibles and some funny water in a bottle."

"It's a long way to Wullunya." (+> I would like to stay for a night in your house), said the young man as the stranger was gathering his books in the dusk, wrapping them in the sheets of crumpled paper from which he had taken them ["The Tree of Man", с. 37].

"Better ask him to have something. Can you do it?" asked Stan Parker. "He can doss down outside", said her husband, "or on the veranda, on a few bags.

"Though what it will be," she said, "I do not yet know".

Висловлення випадкового перехожого *'It's a long way to Wullunya'* інформує сім'ю Паркерів про довгий шлях до міста Вуланія, чим опосередковано виражає запит-прохання до чоловіка і жінки переночувати у будинку. Отож, реалізуючи констатив, персонаж має на меті реалізувати директив – змусити співрозмовника впустити переночувати. Непряме висловлення реалізується у контексті, адже лише з урахуванням контекстуальної інформації відбувається домислювання непрямой комунікативної інтенції мовця – бажання чоловіка залишитися у будинку на ніч. Успішність непрямого висловлення є очевидною з вербальної реакції персонажа: *'Better ask him to have something. Can you do it?'* та слів наратора *'She dealt with the business of a first guest'* ["The Tree of Man", с. 37], які виражають дозвіл Паркерів на прохання чоловіка, наприклад:

– очікувана невербальна реакція персонажа на непряме висловлення:

When Theodora came into the room, onto the green, cold soughing of the pines, his eyes, she saw, had not returned. "It's cold in here", (+> I want you to make the room wamer), she said and stooped.

He raked the coals to sparks and threw on another knot of wood. "Have you ever thought, Theodora," Father said, 'about Nausicaa, the name? It is as smooth and straight and tough as an arrow' .... ["The Aunt's Story", с. 67].

У сформованій комунікативній ситуації висловлення дочки *'It's cold in here'* безпосередньо інформує про холод у кімнаті, а також опосередковано виражає бажання зігрітися за допомогою грубки у будинку. Дочка має на меті донести до співрозмовника твердження і змусити його запалити грубку в кімнаті. Аналіз лінгвального контексту

художнього дискурсу репрезентує успішний перлокутивний ефект непрямого висловлення, адже батько виконує прохання дочки. Мовленнєвий вплив НМА є релевантним та успішним у комунікативній ситуації художнього дискурсу, оскільки спостерігаємо реакцію персонажа, хоч і невербальну, на непряме висловлення дочки: *'He raked the coals to sparks and threw on another knot of wood'* ["The Aunt's Story", с. 67].

У результаті аналізу НМА виявлено «перлокутивні спроби» [3] реалізувати мовленнєвий вплив на співрозмовника за допомогою непрямого висловлення у мовленні персонажів;

– неочікувана, але кооперативна реакція персонажа на непряме висловлення, яка свідчить про намір персонажа співпрацювати у комунікативному плані, але неможливість через певні причини задовольнити бажання співрозмовника, наприклад:

Sister Manhood was glad of her woolly. Pink and fluffy, it made her look bulky. It couldn't be helped: she ought to be thickening. "The bed's cold," (+>I need a warm blanket), Mrs Hunter complained ["The Eye of the Storm", с. 472].

Висловлення місіс Хантер *'The bed's cold'* виражає звинувачення доглядальниці у недбалості. У сформованій комунікативній ситуації МА непрямо виражає прохання зігріти її. Отож, реалізуючи констатив, персонаж має на меті опосередковано реалізувати директив – прохання до доглядальниці приготувати ліжко до сну. Невербальні дії персонажа, яка вже принесла теплий одяг напередодні (*'I've got you the hot-water bottle. And your jackets and socks. The nurse was unscrewing her dried prawn of a patient from the position a nap had left her in'* ["The Eye of the Storm", с. 472]), вказують на «перлокутивну спробу» реалізувати НМА у діалогічному мовленні персонажів. Однак доглядальниця бажає підтримати розмову і хороші міжособистісні стосунки з місіс Хантер, запевнюючи її в тому, що вона зробила достатньо, щоб зігріти жінку;

– неочікувана реакція персонажа на непряме висловлення з метою припинення будь-якої кооперації, наприклад:

A pale little yellow little sheep dog bitch, with a collar several sizes too big, pointed a pink nose to a wind and trod delicately down the street.

"I'm going up to Moriartys," (+> Can you go to that person?), said Amy Quong.

At first Arthur said nothing at all. He never said much, but he knew that over the present case there was less to say than he usually said. He took up a bunch of a liquorice straps and hung them on another nail.

"I've said all this week I'm going to Moriartys".

Arthur granted and turned away. "Somebody's got to go," he said.

Arthur dusted a fitch of bacon. The texture was a kind of smooth-rough. It was also pleasant to smell. The whole store was pleasant to smell if you have a taste for incongruities ["The Happy Valley", с. 29].

Сестра розповідає братові про небажаний візит до дружини шкільного вчителя, а також опосередковано просить співрозмовника самому поспілкуватися з нею. Аналіз лінгвального й екстралінгвального контекстів показує небажану реакцію персонажа на непряме висловлення жінки (чоловік не відмовляє їй йти до місіс Моріарті й сам не хоче зробити їй таку послугу). Також спостерігаємо бажання чоловіка припинити будь-яку кооперацію з сестрою: ухиляння від вербальної відповіді й небажання реагувати на мовленнєвий вплив, реалізований у непрямому висловленні через особисту неприязнь до сестри.

Отже, у результаті аналізу 238 комунікативних ситуацій із НМА та відповідних реакцій співрозмовників на почуті непрямі висловлення з'ясовуємо, що НМА у діалогічному мовленні є успішними висловленнями, які актуалізують комунікативну інтенцію мовця та запланований мовленнєвий вплив на співрозмовника. Спостерігаємо різний характер і типи комунікативних реактивних ходів співрозмовника на НМА, які продемонстровано у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількісне і відсоткове співвідношення типів комунікативних реакцій співрозмовника на непрямий мовленнєвий акт мовця

Типи комунікативних реакцій співрозмовника на НМА мовця	Кількість (n)	Кількість (%)
Вербальна	129	54%
Невербальна	42	18%
Неочікувана кооперативна	38	16%
Неочікувана некооперативна	49	12%
Всього	238	100%

Висновки і перспективи подальших розробок. Результати дослідження реактивних комунікативних ходів мовців на НМА в діалогічному мовленні художнього дискурсу П. Вайта дозволяють зробити висновки, що непрямі висловлення мовців характеризуються успішністю у вербальній взаємодії. Непрямі висловлення успішно здійснюють бажаний ефект на співрозмовника, адже у 189 ситуативних випадках із НМА співрозмовник правильно реагує на непряме висловлення у вербальній чи невербальній формі, демонструючи розуміння НМА мовця і бажання продовжувати кооперативний чи некооперативний тип комунікації. НМА є релевантними засобами опосередкованої репрезентації комунікативних інтенцій мовця, які реалізують мовленнєвий вплив на співрозмовника,

оскільки очікувані вербальні й невербальні реакції співрозмовників указують на бажане для мовця реагування з боку співрозмовника на комунікативну інтенцію непрямих мовленнєвих ходів у комунікативній інтеракції художнього дискурсу П. Вайта. Інші 49 комунікативних ситуацій із НМА показують небажання співрозмовника реагувати на непряме висловлення або ж нерозуміння реалізації мовцем комунікативної інтенції у непрямий спосіб.

Загалом, можна стверджувати, що НМА є успішними лінгвальними засобами реалізації комунікативної інтенції мовця та мовленнєвого впливу на співрозмовника у комунікативній взаємодії в діалогічному мовленні у художньому дискурсі П. Вайта. Перспективою подальшого дослідження вбачаємо аналіз НМА і реактивних комунікативних ходів на них у різних типах дискурсу для компаративного аналізу як релевантного засобу реалізації комунікативної інтенції та мовленнєвого впливу на об'єкта вербальної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аллен Дж.Ф., Перро Р. Выявление коммуникативного намерения, содержащегося в высказывании. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс. 1986. Вып. 17. С. 322–362.
2. Бачевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
3. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2007. 332 с.
4. Селіванова О.О. Мовленнєвий вплив в комунікативній взаємодії // *Психолінгвістика*. 2012. Вип. 10. С. 223–229.
5. Шуляк І.М. Теорія релевантності як метод інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англомовному художньому дискурсі. *Наукові записки національного університету Острозької академії. Серія Філологічна*. Вип. 61. 2016. С. 151–154.
6. Шуляк І.М. Непрямі мовленнєві акти у романах Патріка Вайта: лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04; Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2018. 267 с.
7. Bach K., Harnish R. *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge : Mass and London: MIT press, 1979. 327 p.
8. Clark H. Responding to Indirect Speech Acts. *Cognitive Psychology*. Amsterdam : Elsevier, 1979. N. 11. PP. 430–477.
9. Meibauer, J. What is indirect speech act? Reconsidering the literal force hypothesis'. *Pragmatics & Cognition* 26: 1. 2019. PP. 61–84. DOI: 10.1075/pc.19009.mei
10. Ruytenbeek, N. (2019). Indirect requests, relevance, and politeness. *Journal of Pragmatics* (142). 2019. PP. 78–89.
11. Ruytenbeek, N. Literalism and indirect speech act understanding: A straw man and an unsolved experimental issue. URL: https://www.researchgate.net/publication/344753143_Literalism_and_indirect_speech_act_understanding_A_straw_man_and_an_unsolved_experimental_issue (дата звернення 26. 01. 2021).
12. Searle J. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 204 p.
13. White P. *The Eye of the Storm*. New York: Avon, 1975. 544 p.
14. White P. *The Tree of Man*. London: Vintage Books, 1994. 480 p.
15. White P. *Happy Valley*. London: Jonathan Cape, 2012. 432 p.
16. Wilson D., D. Sperber. *Relevance Theory. The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 2004. P. 607–632.

REFERENCES

1. Allen, J. & Perro, R. (1986). Revealing of communicative intention in an utterance [Vyivlenije komunikatybnoho namerenija v vuskazyvanije]. *Novoje v zarubezhnoi lingvistike*. Moscow: Progress, 17. 322-362.
2. Bach, K., & Harnish, R. (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge: Mass and London: MIT press.
3. Batsevych, Ph. (2010). *Outline of Linguistic Pragmatics* [Narysy z lingvistychnoii pragmatyky]. Lviv: PAIS.
4. Bezugla, L. (2007). *Verbalization of implicit meanings in German Discourse* [Verbalizatsiia implitsytnyh smysliv y nimets'komovnomu dialogichnomu dyskursi]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University.
5. Clark, H. (1979). Responding to Indirect Speech Acts. *Cognitive Psychology*, 11, 430–477. DOI: 10.1016/0010-0285(79)90020-3
6. Meibauer, J. (2019). What is indirect speech act? Reconsidering the literal force hypothesis. *Pragmatics & Cognition*, 26: 1, 61-84. DOI: 10.1075/pc.19009.mei
7. Ruytenbeek, N. (2019). Indirect requests, relevance, and politeness. *Journal of Pragmatics*, 142, 78–89.
8. Ruytenbeek, N. (2020). Literalism and indirect speech act understanding: A straw man and an unsolved experimental issue (2021). Retrieved January, 26, 2021, from https://www.researchgate.net/publication/344753143_Literalism_and_indirect_speech_act_understanding

- ing_A_straw_man_and_an_unsolved_experimental_issue
9. Searle, J. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
  10. Selivanova, O. (2012). Speech effect in communicative interaction [Movlennieviyi vplyv v komunikatyvnyi vzaiemodiii]. *Psycholinguistics*, 10, 223-229.
  11. Shuliak, I.M. (2016). Teoriia Relevantnosti yak metod interpretatsiyi nepriamyh movlennievych aktiv v angломovnomu hudozhnjomu dyskursi [Relevance theory as a method of Indirect Speech Acts Interpretation in English Literary Discourse]. *Philology*, 61. Lutsk: Shidnoievropeiskyi natsionalnyi Universytet imeni Lesi Ukrainky.
  12. Shuliak, I. M. (2018). Nepriami movlennievi akty u romanah Patrika Waita: lingvostylistychnyi ta phunktsionalno-pragmatychnyi aspekty [Indirect speech acts in Patrick White's novels: linguostylistic and functional-pragmatic aspects]. dys. ... cand. philol. nauk: 10.02.04. Kherson. [in Ukraine].
  13. White, P. (1975). *The Eye of the Storm*. New York: Avon.
  14. White, P. (1994). *The Tree of Man*. London: Vintage Books.
  15. White, P. (2012). *Happy Valley*. London: Jonathan Cape.
  16. Wilson D., Sperber, D. (2004). *Relevance Theory. The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell.